

Geen uitweg voor de aal

Nog steeds veel migratieknelpunten voor de aal

Tekst: Tom Buijse, Deltares
Twan van den Beld, Deltares
Niels Brevé,
Sportvisserij Nederland
Herman Wanningen,
Wanningen Waterconsult

Fotografie: Jelger Herder en
Sportvisserij Nederland

Door de aanleg van gemalen, stuwen, sluisen en waterkrachtcentrales zijn de Nederlandse wateren slecht optrekbaar voor vissen. Ook de aal, die het vanwege allerlei andere oorzaken al zwaar te verduren heeft, zwemt op zeer veel plaatsen tegen migratiebarrières aan. Op de aalmigratiekaart zijn de belangrijkste barrières geïnventariseerd.

Het gaat niet goed met de aalstand in Nederland en Europa. Al sinds de jaren '60 wordt een negatieve trend waargenomen in het aalbestand van de Nederlandse wateren. Naast de verminderde waterkwaliteit, overbevissing, virusziekten en parasieten die de aal verzwakken, heeft de bouw van sluisen, stuwen, gemalen en dammen eraan bijgedragen dat de intrek van glasaal tot ver onder de 10% van de oorspronkelijke hoeveelheid is afgenomen. De glasaal kan veel watersystemen simpelweg niet meer bereiken. Ook de uittrek van schieralen wordt enorm bemoeilijkt, onder meer door de sterfte bij het passeren van gemalen en waterkrachtcentrales.

Om deze situatie snel te doen verbeteren heeft de Europese Commissie de EU-lidstaten vorig jaar opgedragen voor het eind van 2008 een beheerplan voor de aal op te stellen. In het kader van het Aalbeheerplan is vanuit LNV de behoefte ontstaan aan een actuele aalmigratiekaart waarop de belangrijkste migratieroutes naar zee en leefgebieden in het binnenwater zijn aangegeven. Met een dergelijke kaart kan inzicht worden verkregen in de toename van de aalhabitat indien de komende jaren een aantal migratieknelpunten worden opgeheven.

'Nederland leeft met vismigratie'

De aalmigratiekaart is opgesteld in het kader van het aalbeheerplan van het Ministerie LNV en tot stand gekomen

via een samenwerking van Deltares, Wanningen Water Consult en Sportvisserij Nederland. Daarvoor zijn in het najaar van 2008 de aalmigratieknelpunten door de waterbeheerders per waterschap aangegeven. De studie borduurt hiermee voort op het eerder ontwikkelde knelpuntenoverzicht dat in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is gemaakt. Dit overzicht is gerubriceerd in het rapport 'Nederland leeft met vismigratie'. De resultaten van de aalmigratiekaart van Nederland zijn ingebed in het nationale aalbeheerplan dat eind 2008 door het Ministerie van LNV aan de Europese Unie is gestuurd. De resultaten van de studie zijn te vinden op www.vismigratie.nl.

Informatiebronnen

De informatie voor het samenstellen van de aalmigratiekaart is afkomstig uit verschillende bronnen. Zo hebben waterbeheerders belangrijke gegevens

aangeleverd over de migratieknelpunten in het laag gelegen deel van Nederland. Vooral in dat deel van Nederland bestaat veel onduidelijkheid over hoe de aal tussen de verschillende waterlichamen migreert. In het hoger gelegen deel van Nederland, dat hoofdzakelijk uit riviersystemen bestaat, waren er nauwelijks interpretatieproblemen over de migratieroutes. De volgende aandachtspunten waren hierbij van belang:

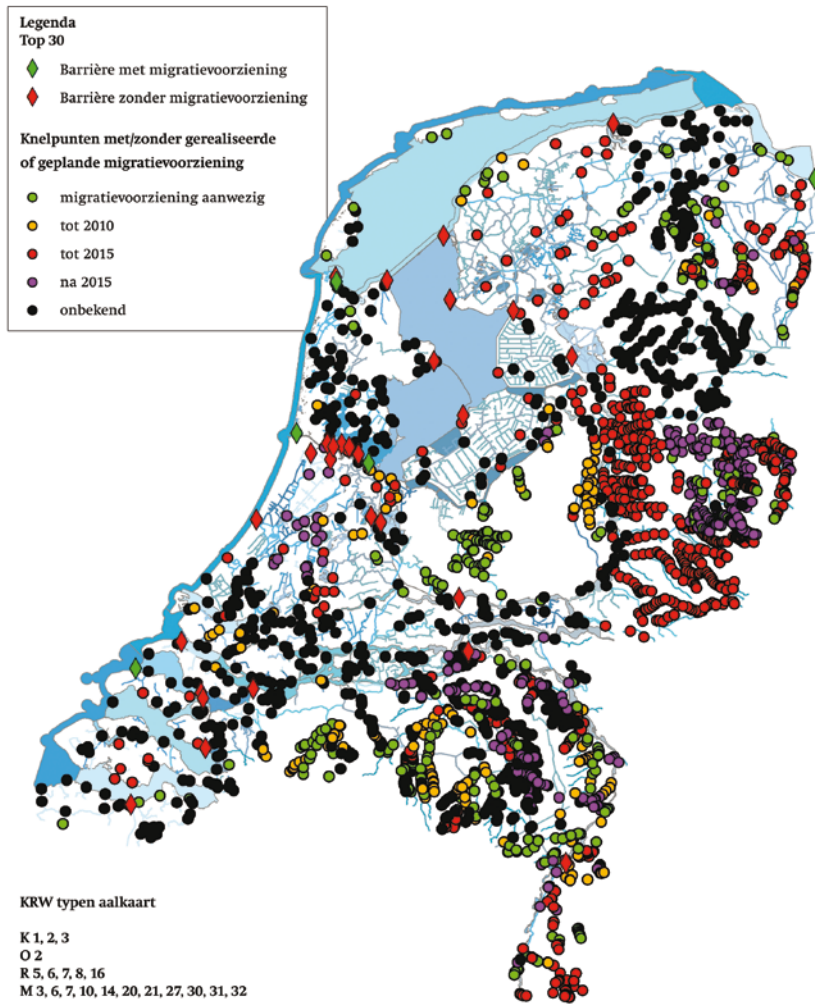
1. Belangrijke leefgebieden voor aal.
2. Inventarisatie van knelpunten waarbij onderscheid is gemaakt in een knelpunt voor intrekende glasaal of uittrekkende schieraal.
3. Prioritaire migratieroutes.

De belangrijkste leefgebieden en migratieroutes voor de aal zijn gebaseerd op de omvang van de KRW waterlichamen. De verspreiding van aal landinwaarts hangt af van factoren

Noot van de redactie

Het herstel van de migratiemogelijkheden voor aal is zeker nodig om de aal voor uitsterven te behoeden. Uit objectief wetenschappelijk onderzoek blijkt echter ook dat de visserij op aal drastisch dient te worden gereduceerd. De sportvisserij heeft met het invoeren van een terugzetverplichting vanaf 1 januari 2009 haar verantwoordelijkheid genomen. De politiek lijkt echter de beroepsvisserij in Nederland ongemoeid te laten. Aldus lijkt herstel van de aalstand vrijwel kansloos. Alleen Brussel kan met een daadkrachtige toepassing van de Europese Aalverordening de aal nog van de ondergang redden.

Aalkaart 2008

De belangrijke leefgebieden en migratieroutes voor de aal in de KRW waterlichamen met migratieknelpunten en migratievoorzieningen (gerealiseerd en gepland).

Migratiemogelijkheden zijn voor de aal van levensbelang.

als plaatselijke dichtheden en aanwezigheid van geschikt habitat. Geïsoleerde plassen en meren zijn, omdat deze per definitie slecht bereikbaar zijn voor de aal, buiten beschouwing gelaten.

Uiteraard bevinden zich buiten de KRW waterlichamen nog meer leefgebieden en nog heel veel meer migratieknelpunten. Qua prioriteit voor wat betreft de aal scoren de daar gelegen knelpunten echter lager.

Naast de gegevens van de waterbeheerders is aan de hand van vangstgegevens, afkomstig van het Ravon en het Piscaria systeem van Sportvisserij Nederland, een verspreidingskaart voor aal gemaakt. Hiermee is een beeld ontstaan van de verspreiding van aal in Nederland. Uit deze kaart blijkt onder meer dat het IJsselmeer, de Friese boezem, Noord-West Overijssel, Noord- en Zuid-Holland, het Noordzeekanaal en de grote rivieren hotspots zijn voor aal in Nederland. Deze gegevens zijn uitsluitend ter indicatie gebruikt. Het is bij dergelijke gegevens niet mogelijk om te achterhalen of in bepaalde gebieden maar weinig aal voorkomt of dat er op bepaalde locaties simpelweg niet is gemonsterd.

De aalmigratiekaart kan verder ook goed worden gebruikt om inzichtelijk te maken op welke locaties de uitzet van glasaal wel of niet zal bijdragen aan het vergroten van de uittrek van volwassen schieralen. Dit is belangrijk omdat de EU heeft besloten dat vanaf 2008 35% van de voor de Europese

kusten gevangen glasaal in Europese binnenwateren gereserveerd moet worden voor uitzetting.

Top 30 van aalmigratieknelpunten

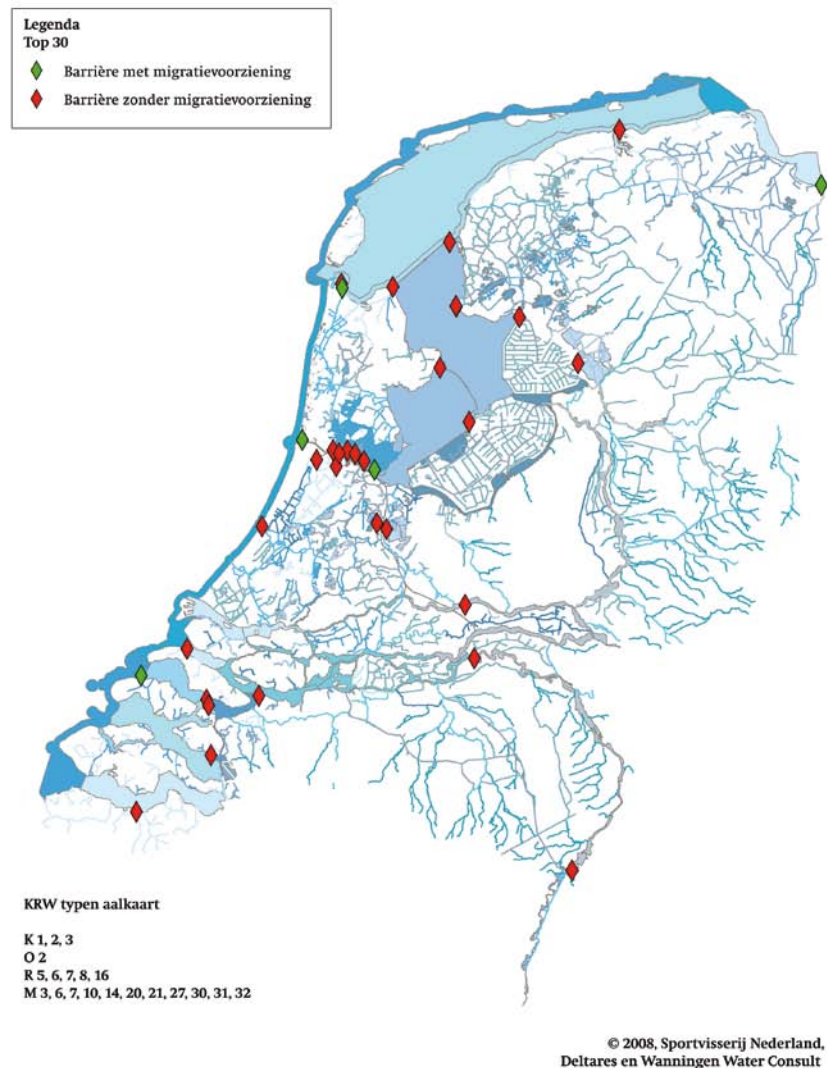
Om een beeld te krijgen van belangrijkste (prioritaire) locaties in Nederland is een zogenaamde 'Top 30' van aalknelpunten uitgewerkt. Vanwege de cruciale ligging binnen Nederland heeft een migratievoorziening bij deze geselecteerde knelpunten een grote effectiviteit. De twee belangrijkste groepen van knelpunten zijn:

- Knelpunten op de overgangen tussen kust en binnenwateren (zoet-zout), met als criteria een relatief groot achterliggend leefgebied (grote eenheden). Voorbeelden van dergelijke knelpunten zijn de Afsluitdijk, Haringvlietssluisen, Volkeraksluisen, Lauwersoog en het Noordzeekanaal.
- Knelpunten op de overgangen tussen Rijkswateren en regio met wederom een relatief groot achterliggend leefgebied (grote eenheden) als criteria. Te denken valt aan Gemaal Stroink (IJsselmeer/Wieden-Weerribben) en sluisen bij Stavoren en Lemmer (IJsselmeer/Friese meren).

Bijdrage aan aalherstel

De vismigratieproblematiek is voor waterbeheerders een belangrijke opgave. Het verbeteren van de mogelijkheden voor aalmigratie sluit daarbij naadloos aan bij de maatregelen in het kader van de KRW. De hoogste prioriteit voor de aal is dat de knelpunten langs de kust worden aangepakt. Dit betreft zowel de plaatsen waar de glasaal het zoete binnenwater opzwemt alsmede de achterliggende knelpunten in het binnenwater met daarachter de relatief grote leefgebieden. De uitkomsten van deze aalmigratiestudie zijn inmiddels ingebed in het Nationale Aalbeheerplan. De uittrek van volwassen schieralen vraagt extra aandacht. Deze migratie die stroomafwaarts plaatsvindt heeft tot nu toe minder aandacht gekregen in vergelijking met die stroomopwaarts. Het vergroten van deze stroomafwaartse uittrek is echter juist de snelste mogelijkheid tot het realiseren van de doelstellingen

Top 30 knelpunten voor aal

De 'Top 30' van knelpunten waar migratievoorzieningen van belang zijn voor een groot achterliggend leefgebied (Rood = knelpunt; Groen = knelpunt met migratievoorziening).

van de Europese aalverordening. De STOWA belicht momenteel een aspect van deze problematiek via het project 'visvriendelijke gemalen'. Daarbij hebben Rijkswaterstaat en Essent recentelijk besloten om gezamenlijk een proef uit te voeren met een visgeleidingsysteem bij de waterkrachtcentrale in de Maas bij Linne. Een dergelijke proef is hard nodig omdat er nog geen goed functionerende en betaalbare systemen bestaan voor grote rivieren.

Tot aan juni 2009 worden alle nationale Aalbeheerplannen door de Europese Unie gecontroleerd op volledigheid en bekeken in hoeverre aan de

vanuit Brussel opgelegde doelstellingen wordt voldaan. Dat is het moment waarop zal blijken of Europa akkoord gaat met de plannen van aanpak van de verschillende landen, inclusief de aanpak van de migratieproblematiek, om de aalstand te herstellen. **V**

Geraadpleegde literatuur

Kroes, M.J., N. Brevé, F.T. Vriese, H. Wanningen & A.D. Buijse (2008) Nederland leeft met ...vismigratie. Naar een gestroomlijnde aanpak van de vismigratieproblematiek in Nederland. Rapport: VA2007_33 opgesteld in opdracht van: Directoraat-Generaal Water en de Unie van Waterschappen.